

DOI: 10.31648/pw.10877

MAGDALENA SZYDŁOWSKA

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6197-8876>

University of Warmia and Mazury in Olsztyn

URSZULA DOLIWA

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6946-7555>

University of Warmia and Mazury in Olsztyn

WOJNA W UKRAINIE – STRATEGIE DOSTOSOWAWCZE POLSKIEGO RADIA OLSZTYN

War in Ukraine – adjustment strategies of the Polish regional public broadcaster Radio Olsztyn

ABSTRACT: The subject of the research is the adaptation, organizational, and programming strategies of Polish Radio Olsztyn, a public broadcaster located near the Königsberg Oblast, applied in the face of Russia's attack in Ukraine in 2022. The basis of the research is interviews with the President of the Management Board of Polish Radio Olsztyn, L. Sobański, the coordinator of the Ukrainian editorial office, J. Chrunik, T. Baryła, an expert on Russian issues from the Northern Institute in Olsztyn, as well as documents: the Framework and Financial Plan for 2022, recommendations on increasing security and sent the Prime Minister. The results of the analysis of Russian news portals in terms of their reaction to the content broadcast on Polish Radio Olsztyn, which covers the Königsberg Oblast, were also presented.

KEYWORDS: War, Radio Olsztyn, Polish Radio, Ukraine, Russia, Königsberg Oblast

Wstęp

Jak wynika z badań, radio jest preferowanym medium w przypadku sytuacji kryzysowych (McIntyre 2005; Sellnow | Seeger | Ulmer 2002; Spence | Lachlan | Burke 2008). To z radia ludzie bardzo często dowiadują się o wystąpieniu niepokojących zjawisk, a później monitorują informacje związane z kryzysami i katastrofami (Spence | Lachlan | Edwards 2023, 3). Zwłaszcza lokalne radio odgrywa kluczową rolę w zaspokajaniu potrzeb informacyjnych społeczeństwa w czasie kryzysu (Spence | Lachlan | Edwards 2023, 17). Co więcej, sygnał radiowy przekracza granice i trudno jest go zablokować. Z tego powodu na przykład BBC zdecydowała się na uruchomienie programu radiowego na falach krótkich, który swoim zasięgiem

objął Ukrainę i zachodnią Rosję „w celu zapewnienia ludności cywilnej w obu krajach dostępu do informacji podczas inwazji”¹.

Mianem sytuacji kryzysowej określa się wystąpienie takich okoliczności, które zagrażają akceptowalnemu poziomowi bezpieczeństwa, a ponadto mają charakter destruktywny. Zakłócają stan normalnej egzystencji (Beskosty 2018). Z badania „Diagnoza życia, postaw, planów i aspiracji społeczeństwa polskiego”, przeprowadzonego na zlecenie Fundacji Pro Futuro, wynika zaś, że od wybuchu pełnoskalowej wojny w Ukrainie wzrost poczucia zagrożenia możliwością rozprzestrzenienia się konfliktu na terytorium Polski stał się udziałem większości Polaków (Piontek 2022, 95). Wzrosło też zapotrzebowanie na informacje. Po 24 lutego 2022 r. obserwowany jest ogólny wzrost konsumpcji mediów informacyjnych, w tym słuchalności stacji radiowych². Z wyników badań opublikowanych przez wirtualnedia.pl wynika, że taki znaczący wzrost słuchalności dotyczył także Polskiego Radia Olsztyn w stolicy regionu Warmii i Mazur³.

Strategie dostosowawcze realizowane w okresach niepewności były przedmiotem badań w odniesieniu do sektora przedsiębiorczości (Przedworska 2021, 500). Niepewność wywołana może być zdarzeniami krytycznymi: kryzysami, pandemią, wojną. Pod presją czasu podejmowane są niekonwencjonalne rozwiązania. Wśród pracowników pojawia się potrzeba realizacji określonej misji, zwiększa się kreatywność (Przedworska 2021, 500). Przejawem tego może być w przypadku mediów zmiana systemu pracy i programów ramowych mediów elektronicznych (Skucha 2023, 150 i n.⁴).

Z przytoczonych na początku artykułu wyników badań wyłania się obraz radia naziemnego jako medium mającego dla słuchaczy kluczowe znaczenie w sytuacjach kryzysowych. Jednocześnie można wskazać na niedostatek danych na temat tego, jaką rolę stacje radiowe odgrywają w takich sytuacjach i jakie strategie wdrażają w obliczu wydarzeń, które wpływają na wzrost poczucia zagrożenia wśród obywateli, zwłaszcza w Polsce. Warto więc przyjrzeć się bliżej temu zagadnieniu. W artykule w centrum zainteresowania znalazły się strategie dostosowawcze wdrożone w publicznej rozgłośni regionalnej, w Polskim Radiu Olsztyn po wybuchu pełnoskalowej wojny w Ukrainie 26 lutego 2022 r.

¹ <https://www.theguardian.com/media/2022/mar/04/bbc-website-blocked-in-russia-as-shortwave-radio-brought-back-to-cover-ukraine-war> (accessed: 04.03.2022).

² https://reklama.wp.pl/files/dvr6ijxy63aqi3utr4zt/Raport_rynek%20mediowy%20w%20czasie%20inwazji%20na%20Ukrain%C4%99.pdf (accessed: 04.04.2024).

³ <https://www.pl/artykul/sluchalnosc-rmf-fm-eska-zet-olsztyn-i-antyradio-top-5> (accessed: 06.10.2022).

⁴ <https://www.wirtualnedia.pl/artykul/wojna-ukraina-gdzie-ogladac-relacje-polscy-dziennikarze;>
<https://www.wirtualnedia.pl/artykul/wojna-w-ukrainiemiesiac-ramowki-radio-telewizja-polskie-radio-rmf-radio-zet-tok-fm-tvp-polsatpolsat-news-tvn24> (accessed: 12.06.2022).

1. Relacje polsko-rosyjskie i polsko-ukraińskie

Relacje polsko-ukraińskie na przestrzeni ostatnich dziesięciu wieków są złożone. W literaturze przedmiotu podkreśla się niewykorzystane szanse i tragizm sytuacji. Nie oznacza to jednak, że bilans tych relacji jest ujemny. Z jednej strony bowiem Rzeczpospolita jako strona silniejsza układała relacje z Ukrainą z pozycji siły, narzucając jej niejednokrotnie swoją wolę. Jednocześnie Ukraińcy wywierali znaczny wpływ na Polskę i Polaków – ich mentalność, kulturę, gospodarkę, życie polityczne (Stępień 1995, 44 i n.).

S. Stępień precyzyjnie usystematyzował periodyzację przenikającej się historii Polski i Ukrainy. Zaproponował podział na dziesięć emblematycznych okresów, począwszy od panowania dynastii Rurykowiczów i upadku państwowości ruskiej, przez wojny polsko-kozackie, następnie próby utworzenia autonomii Ukrainy w ramach Rzeczypospolitej bądź Rosji. Limesem tego etapu był rozjem andruszowski w 1667 r., w efekcie którego nastąpił podział ziem ukraińskich między Rzeczpospolitą i Państwo Moskiewskie. Okres czwarty kończy trzeci rozbiór Polski i inkorporacja ziem ukraińskich do imperiów rosyjskiego i austriackiego. Dalszym istotnym etapem kształtowania relacji były budzące się nacjonalizmy datowane na przełom XIX i XX w., intensyfikowały one wzajemne antagonizmy. Znaczącą rolę w pogorszeniu relacji miał również budzący się totalitaryzm sowiecki sprawnie podsycający negatywne stereotypy w obu narodach. Piąty okres według Stępnia to czas koegzystencji obu etnosów i początek wzajemnej rywalizacji, zakończony wojną polsko-ukraińską w 1918 r. i wzmocnionymi niepodległościowymi wysiłkami Ukrainy. Kolejny etap przypada na odzyskanie przez Polskę niepodległości i kończy się na 1939 r. Wówczas w granicach Rzeczypospolitej znalazła się ok. 5-milionowa społeczność ukraińska, nie posiadała ona jednak praw do jakiegokolwiek autonomii, co potęgowało wzajemną niechęć. Jednocześnie ukraińska Republika Radziecka była pod całkowitym wpływem Moskwy. II wojna światowa to okres okupacji obcych reżimów, za ich pośrednictwem doszło do najtragiczniejszych wydarzeń w historii wzajemnych relacji. Na zachodnich ziemiach ukraińskich i wschodnich terytoriach polskich toczyły się krwawe walki, o których pamięć wciąż jest żywa. Okres dziewiąty to lata 1944-1991. W tym czasie suwerenność obu narodów była ograniczona i naznaczona stałym nadzorem Związku Radzieckiego (Stępień 1995, 44 i n.). W ten przedział czasowy wpisuje się Akcja Wisła i jest to jeden z głównych wątków polsko-ukraińskich sporów o historię. W jej wyniku na tereny północnej i zachodniej Polski zostało przesiedlonych około 140 tys. Ukraińców i Łemków, zamieszkujących dotychczas obszar tuż przy południowo-wschodniej granicy. Wskazuje się, że była to deportacja całościowa tych mniejszości (Persak 2018, 23 i n.). Zmianę w stosunkach przyniósł rok 1991. Ukraina uzyskała niepodległość i wówczas w relację weszły dwa podmioty państwowe (Stępień 1995, 44 i n.).

Można uznać, że Ukraina pełni znaczącą rolę w polityce wschodniej Polski, jest partnerem strategicznym i swojego rodzaju buforem odgradzającym państwa Europy Środkowo-Wschodniej od Rosji (Orlof 2002, 14). Ostatnie trzy dekady są okresem, w którym wzajemne relacje ewoluują w kierunku ich zacieśnienia. Polska stała się ważnym orędownikiem rozszerzenia Unii Europejskiej i NATO o Ukrainę. Czas szczególny wzajemnych stosunków przypada na moment ataku Rosji na Ukrainę w 2022 r. (Fedorowicz 2011, 163 i n.). Polska to azyl dla wielu Ukraińców i rzecznik Ukrainy w relacjach z innymi krajami.

Z mniejszością ukraińską identyfikowało się w 2011 r. 38 797 obywateli polskich⁵. W związku z konfliktem zbrojnym w Ukrainie, według danych z 2021 r., liczba ukraińskich obywateli wzrosła do 79 400⁶. Od wybuchu pełnoskalowej wojny w lutym 2022 r. podlega ciągłym fluktuacjom.

Podejmując temat roli Radia Olsztyn po wybuchu wojny w Ukrainie, należy choćby wzmiankować o złożoności kontaktów polsko-rosyjskich. Polska jest bowiem bezpośrednim sąsiadem Rosji i nieformalną stroną konfliktu. Relacje Polski i Rosji były i są skomplikowane. Kraje są niejako skazane na trudne sąsiedztwo. Mimo pewnych podobieństw, przynależności do cywilizacji europejskiej, mieszkańcy obu krajów to przedstawiciele dwóch różnych kręgów kultury, dwóch religii. Konteksty wyznaniowe naznaczyły różnice kulturowe i mentalne społeczeństwa. Prowadziło to do nieustannych konfliktów i ekspansywnej polityki Rosji (Lipatow 2005, 103). A. Jach mówiąc o owym dysonansie, wskazuje także na odmienną kulturę polityczną, polskie przywiązanie do wolności szlacheckiej, stanowiącej kontrast dla rosyjskiego jednowładztwa. Zwraca uwagę na rosyjski imperializm i polską ideę prometejską – zaangażowanie w kształtowanie sceny politycznej obszaru znajdującego się pomiędzy wpływami polskimi i rosyjskimi: Ukrainy, Białorusi, Mołdawii, Gruzji czy państw bałtyckich (Jach 2017, 132). Przynależność do rosyjskiej mniejszości deklaruje 14 800 obywateli Polski. Jej członkowie wywodzą się głównie z kolejnych fal migracyjnych, w ramach których przybywali do Polski: w okresie rozbiorów, po rewolucji październikowej, w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz po rozpadzie Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich.

⁵ <https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/ukraincy> (accessed: 04.10.2023).

⁶ <https://stat.gov.pl/spisy-powszechno-nsp-2021/nsp-2021-wyniki-wstepne/wstepne-wyniki-narodowego-spisu-powszechnego-ludnosci-i-mieszkan-2021-w-zakresie-struktury-narodowo-etnicznej-oraz-jezyka-kontaktow-domowych,10,1.html> (accessed: 15.09.2023).

2. Radio Olsztyn i jego szczególna rola w kontekście relacji polsko-rosyjskich i polsko-ukraińskich

Polskie Radio – Regionalna Rozgłośnia w Olsztynie „Radio Olsztyn” SA przygotowuje i emituje całodobowy program radiowy na częstotliwościach: 103.2 MHz w Olsztynie (nadajnik Pieczewo), 99.6 MHz w Giżycku (nadajnik Miłki), 103.3 MHz w Elblągu (nadajnik Jagodnik) oraz 106,9MHz w Braniewie (nadajnik Zawierz). Obejmuje zasięgiem całe województwo warmińsko-mazurskie, a także część województwa mazowieckiego, podlaskiego, kujawsko-pomorskiego i pomorskiego, a nawet południe obwodu królewieckiego⁷.

Program Radia Olsztyn powstaje z myślą o mieszkańcach wszystkich subregionów województwa warmińsko-mazurskiego, tj. Warmii, Mazur i Powiśla. Oprócz ludności autochtonicznej mieszkają tu przesiedleńcy z Wileńszczyzny i zza Buga, ludność napływowa z Kurpi i Mazowsza oraz innych regionów kraju, a także przedstawiciele mniejszości: ukraińskiej, niemieckiej, białoruskiej, rosyjskiej, żydowskiej, łemkowskiej, romskiej, ormiańskiej i litewskiej.

Kwestia działania mediów regionalnych znajduje się w obszarze regulacji poszczególnych europejskich krajów. Wyjątek stanowią pewne regulacje w dziedzinie mniejszości narodowych i języków mniejszościowych przyjęte w konwencjach Rady Europy. Państwa członkowskie powinny też brać pod uwagę zalecenia przyjęte przez Kongres władz lokalnych i regionalnych w celu promowania pluralizmu regionalnego i demokracji uczestniczącej (Cappello 2016). Dostęp do mediów publicznych dla mniejszości narodowych został określony w Ustawie z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji, która szczegółowo reguluje tę kwestię. W artykule 21 tej ustawy, punkcie 8a nakazano uwzględnianie w programach publicznej radiofonii i telewizji potrzeb mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, w tym emitowanie programów informacyjnych w językach mniejszości narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym. Polskie Radio w Olsztynie pierwszą audycję w języku ukraińskim wyemitowało 28 kwietnia w 1958 r., jedenaście lat po przymusowym przesiedleniu Ukraińców na Warmię i Mazury. Autorami tej pierwszej audycji *Howoryt Olsztyn* byli J. Kwiatkowski i S. Demczuk, członkowie mniejszości ukraińskiej. Audycja ukazywała się na antenie raz w tygodniu. W latach 60. zmniejszono częstotliwość nadawania na dwa razy w miesiącu, był to 25-minutowy program. Od 1991 r. długość zwiększono do 30 minut, zmieniono też tytuł na *Zewsząd* (Kropacz-Szydłowska 2012, 83 i n.).

Karta powinności mediów Radia Olsztyn na lata 2020-2024 określa sposób realizowania misji publicznej, o której mowa w art. 21 ust. 1 ustawy o radiofonii

⁷ Zgodnie z zaleceniami Komisji Standaryzacji Nazw Geograficznych poza Granicami Rzeczypospolitej Polskiej wobec rosyjskiego miasta Kaliningrad i obwodu kaliningradzkiego powinniśmy stosować nazwy Królewiec i obwód królewiecki

i telewizji oraz szczegółowy zakres powinności wynikających z tej misji wraz ze wskazaniem sposobu finansowania w okresie kolejnych pięciu lat kalendarzowych. Zawiera ona również odniesienie do kwestii uwzględniania potrzeb mniejszości narodowych i etnicznych w programie. Określono w niej, że audycje dla mniejszości ukraińskiej powinny stanowić 0,3% rocznego programu. Zaplanowano nadawanie programów w języku ukraińskim (10.50-11.00 serwis 7 razy, 18.10-18.30 magazyn publicystyczno-kulturalno-edukacyjny *Ukraińcy o świecie, świat o Ukrainie*, w niedzielę *Od niedzieli do niedzieli* o 20.30). W planie umieszczono również transmisje ważnych uroczystości religijnych w obrządku greckokatolickim. Dodatkowo zaplanowano publikowanie takich audycji na stronie internetowej⁸.

Redakcja ukraińska obecnie składa się z czterech osób zatrudnionych na pół etatu: J. Chrunik, wywodzącej się z mniejszości ukraińskiej, od lat zamieszkującej Warmię i Mazury, i H. Vasylevskiej, imigrantki z okolic Donbasu, a także współpracowników R. Bodnara (przedstawiciela mniejszości) oraz S. Petryczenki (przedstawiciel imigrantów) (Chrunik 2023).

Na olsztyńskiej antenie w 1956 r. pojawiła się także audycja wymienna z oddalonym zaledwie o ok. 100 km Królewcem. Historia współpracy Radia Olsztyn i rozgłośni królewieckiej liczyła prawie 35 lat. Była to konsekwencja umowy między radiofonią polską i radziecką z października 1949 r., zgodnie z którą obie radiofonie miały wymieniać się nagraniami. Audycja stałego i usystematyzowanego charakteru nabrała na początku lat 60., ustalono wtedy comiesięczną wymianę audycji i coroczną wymianę dziennikarzy (Kropacz-Szydłowska 2012, 83 i n.).

3. Metodologia badań

Do analizy strategii przyjętych przez Radio Olsztyn po wybuchu pełnoskalowej wojny w Ukrainie 26 lutego 2022 r. wykorzystano różnego rodzaju materiały i metody badawcze. Punktem wyjścia były wywiady przeprowadzone z: Prezesem Zarządu Radia Olsztyn L. Sobańskim, pracownikiem redakcji ukraińskiej i jej nieformalnym kierownikiem Chrunik oraz T. Baryłą, znawcą problematyki rosyjskiej z Instytutu Północnego w Olsztynie. Były to wywiady swobodne. Wywiad swobodny stanowi ważną technikę badawczą w naukach społecznych, pozwalającą na pogłębione zrozumienie perspektyw i doświadczeń respondentów (Konecki 2000). Choć badacze nie dysponowali wcześniej ustandaryzowaną listą pytań, to wywiady te miały charakter ukierunkowany. W przypadku pracowników Radia Olsztyn pytania dotyczyły głównie zmian organizacyjnych, technicznych i programowych, które nastąpiły po 26 lutego 2022 r. a także pracy redakcji ukraińskiej.

⁸ https://radioolsztyn.pl/bip/wpis/tresc/1389/Karta_powinnosci_mediow_na_lata_2020-2024/ (accessed: 04.10.2023).

W przypadku Baryły w centrum zainteresowania znalazła się recepcja programu Radia Olsztyn w obwodzie królewieckim i dostępu do informacji w tym regionie. Wywiady zostały przetranskrybowane. Ich analiza miała charakter jakościowy, koncentrowano się na zidentyfikowaniu głównych strategii dostosowawczych, zmian programowych i organizacyjnych, które nastąpiły w rozgłośni. Wywiad z Baryłą miał charakter uzupełniający. Przeprowadzono go z powodu braku możliwości uzyskania informacji na temat recepcji serwisów nadawanych przez Radio Olsztyn w obwodzie królewieckim. Kierowano się potrzebą uzyskania diagnozy eksperckiej dotyczącej problemów z pozyskaniem tego rodzaju informacji i chęcią przedstawienia inicjatywy nadawania programu w języku rosyjskim na obwód królewiecki w szerszym kontekście społeczno-politycznym.

Radio Olsztyn udostępniło również dodatkowe materiały do badań, w tym przede wszystkim zarządzenia Prezesa Rady Ministrów o wprowadzeniu stanów alarmowych, Kartę Powinności Mediów opracowaną dla Radia Olsztyn, Plan ramowo-finansowy tej instytucji na 2022 r. Analizie pod kątem obecności odwołań do informacji przekazywanych przez Radio Olsztyn poddano również portale internetowe tworzone w obwodzie królewieckim⁹ oraz stronę poświęconą audycjom nadawanym w języku ukraińskim przez Radio Olsztyn¹⁰. Przeanalizowano również zawartość pierwszej audycji radiowej nadanej po wybuchu wojny przez redakcję ukraińską. Celem tej analizy było sprawdzenie, na ile szybko redakcja była w stanie dostosować się do zaistniałej sytuacji.

4. Szczególna rola Polskiego Radia Olsztyn w obliczu inwazji Rosji na Ukrainę

Wojna z Ukrainą, rozpoczęta przez Rosję w 2014 r. od aneksji Krymu, wkroczyła w pełnoskalową fazę po inwazji Federacji Rosyjskiej na to państwo 24 lutego 2022 r. Działania te wiążą się też z kryzysem migracyjnym na granicy polsko-białoruskiej, z którym mamy do czynienia od połowy 2021 r., związanym z napływem uchodźców z państw Bliskiego Wschodu oraz Afryki przez terytorium Białorusi do Polski. Po 24 lutego 2022 r. obserwowany jest z kolei masowy napływ obywateli Ukrainy uciekających przed wojną. Wydarzenia te odcisnęły istotne piętno na polskim społeczeństwie, zwłaszcza na terenach przygranicznych. W przypadku Warmii i Mazur szczególną rolę na zachowania, kondycję psychiczną i postawy Polaków ma bliskość granicy z Rosją i pozostającą w sojuszu z Federacją Rosyjską Białorusią.

⁹ <https://kgd.ru>, <https://klops.ru>, <https://www.newkaliningrad.ru> (accessed: 04.10.2023).

¹⁰ <https://radioolsztyn.pl/category/audycje/audycje-w-jez-ukrainskim> (accessed: 04.10.2023).

Znaczenie Radia Olsztyn jest także związane z faktem, że obejmuje ono swoim zasięgiem obwód królewiecki. Informacje nadawane przez rozgłośnie stawały się obiektem zainteresowania, a niekiedy również krytyki ze strony trzech portali informacyjnych działających w tym regionie. Z analizy pod kątem obecności odwołań do informacji przekazywanych przez Radio Olsztyn, której poddano wpisy na portalach internetowych tworzonych w obwodzie królewieckim¹¹, wynika jednak, że ostatnie tego typu informacje pojawiły się pod koniec 2020 r. Później przestano publikować teksty, które zawierałyby jakiegokolwiek odniesienie do olsztyńskiej rozgłośni i to mimo faktu, że Radio Olsztyn zaczęło od 22 marca 2022 r. retransmitować serwisy w języku rosyjskim z myślą o mieszkańcach obwodu zatytułowane *Dla poszukujących prawdy*, przygotowywane przez Polskie Radio dla Zagranicy. Według Prezesa Zarządu Radia Olsztyn program Radia Olsztyn w obwodzie królewieckim jest zagłuszany, nie są to jednak działania w pełni skuteczne. Wybuch pełnoskalowej wojny spowodował liczne zmiany organizacyjne i programowe w Radiu Olsztyn (Sobański 2022).

5. Zmiany organizacyjne

Wszystkie regionalne rozgłośnie Polskiego Radia znajdują się na liście spółek o strategicznym znaczeniu. Zgodnie z ustawą o radiofonii i telewizji mogą świadczyć szczególne usługi okresowe wynikające z potrzeby zapewnienia bezpieczeństwa publicznego w sytuacjach takich jak klęski żywiołowe, istotne zagrożenia środowiska lub zdrowia publicznego, akty terroryzmu lub działania wojenne.

Prezes Polskiego Radia Olsztyn Sobański przyznaje, że Radio Olsztyn ma opracowane plany postępowania na wypadek wojny:

Mamy w zalakowanych kopertach plany, co i jak robić. Natomiast to są plany takie stricte wojskowe i wtedy już działamy według wytycznych, można powiedzieć, wojska. [...] Natomiast przychodzą zalecenia bądź to od właściciela czy ministra kultury, bądź to z Rady Mediów Narodowych, bądź to z Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji jako operatora czy nadzorującego program (Sobański 2022).

Są to plany, które przewidują np. możliwość przeniesienia nadawania w inne miejsce. Zabezpieczenie dodatkowe stanowią też wóz transmisyjny, z którego można nadawać z każdego miejsca w Polsce, i dodatkowe serwery, które są rozlokowane poza siedzibą redakcji. Radio Olsztyn ma cztery nadajniki. Uruchomienie ostatniego z nich w Braniewie we wrześniu 2022 r. spowodowało, że Radio Olsztyn stało się lepiej słyszalne w obwodzie królewieckim, w tym w Królewcu (Sobański 2022).

¹¹ <https://kgd.ru>, <https://klops.ru>, <https://www.newkaliningrad.ru> (accessed: 04.10.2023).

Choć Polska nie znalazła się w lutym 2022 r. bezpośrednio w stanie wojny, to poziomy zagrożenia w różnych obszarach wzrosły i rozgłoszenie regionalne zostały o tym powiadomione przez Prezesa Rady Ministrów. Na przełomie 2022 i 2023 r., kiedy prowadzone były nasze badania, obowiązywał trzeci stopień alarmowy CRP (CHARLIE–CRP), wprowadzony w celu przeciwdziałania zagrożeniom w cyberprzestrzeni.

Ponadto na terenie całego kraju wprowadzony został drugi stopień alarmowy BRAVO oraz drugi stopień alarmowy BRAVO wobec polskiej infrastruktury energetycznej. Stopnie te stanowią zobowiązanie dla instytucji państwowych do zachowania szczególnej czujności. Obowiązywanie trzeciego stopnia alarmowego w zakresie zagrożeń atakami w cyberprzestrzeni miało wpływ na wprowadzenie całodobowych dyżurów informatyków w rozgłośni (Sobański 2022).

Oprócz tego redakcja wypracowała własne strategie postępowania wobec zaistniałej sytuacji geopolitycznej. Reakcją na wkroczenie wojsk rosyjskich na terytorium Ukrainy z różnych stron było powstanie niesformalizowanej kilkusobowej grupy dziennikarzy, którzy koordynowali przekaz informacji związanych z działaniami wojennymi.

Był utworzony zespół. [...] Po prostu grupa osób, które się tym zajmowały, i tak, jak powiedziałam, wszyscy, kto mógł, to mówił, co możemy zrobić. Skąd możemy zasięgnąć informacji, do kogo możemy zadzwonić i tak spotykaliśmy się. Była taka krótka burza mózgów. Co robimy? Aha, tutaj ten może o tym opowiedzieć, tam może ten o tym opowiedzieć. Zespół to była Katarzyna Piasecka, na pewno była Małgorzata Sadowska, Maciej Świniarski. [...] Mieliśmy taki folder i w tym folderze właśnie były te wszystkie informacje, kontakty do ludzi. A także spędziłam dużo czasu z tymi, którzy akurat mieli dyżur, ale muszę powiedzieć, że byliśmy jak jedność. Działaliśmy tak: komuś coś jest potrzebne. Co kto potrafi, ktoś ma jakiś kontakt, z kimś ma jakiś związek, to jeden drugiemu udostępniał i byliśmy jak taka jedna zgrana maszyna (Chrunik 2023).

Ważnym członkiem zespołu była koordynatorka pracy redakcji ukraińskiej Chrunik. Dzięki swoim kontaktom ułatwiała pozyskiwanie rozmówców, także tych znajdujących się w Ukrainie, do różnego rodzaju programów, które w owym czasie były niemal w całości skoncentrowane na tematyce wojennej. Często w tych programach występowała też w roli tłumacza, niekiedy jako ekspert.

I dużą rolę odegrała Jarka Chrunik, która miała kontakty, my się łączyliśmy wtedy z Ukrainą. [...] Pamiętam, że ten program był na tyle zmieniony, że zeszły wszystkie informacje. Właściwie to był program informacyjno-publicystyczny przez dwa tygodnie, poświęcony tylko i wyłącznie wojnie w Ukrainie *de facto* i cała redakcja pracowała na rzecz. Dwa do trzech tygodni to trwało (Sobański 2022).

Chrunik przyznaje, że niemal nie wychodziła z redakcji w pierwszych dniach po rozpoczęciu marszu wojsk rosyjskich na Kijów.

Całe dni pracowałam, chyba że trzeba było gdzieś pojechać i kogoś zabrać, ale ja tego nawet nie odczuwałam, że ojej dzisiaj siedzę dłużej. Nie, to o tym człowiek zupełnie nie myśli, tylko myśli, co się dzieje i co trzeba robić (Chrunik 2023).

Ze względu na duże obciążenie pracą redakcji ukraińskiej zawieszono wcześniej praktykowaną procedurę tłumaczenia i zatwierdzania do emisji programów w języku ukraińskim na antenie Radia Olsztyn, która od kilku lat była praktykowana. Zatrudniono też do pracy uchodźczynię Barbę do przygotowywania serwisów w języku ukraińskim, które zaczęto emitować codziennie po serwisie w języku polskim o godzinie 12.00 od 22 marca 2022 r. (Chrunik 2023).

W związku z nadawaniem całodobowych serwisów wprowadzono też 24-godzinne dyżury dziennikarzy i techników. Dziennikarze z dyżurów 6-godzinnych przeszli na 8-godzinne, wprowadzono podwójne dyżury produkcyjne i zwiększono obsadę dziennikarzy pracujących również przy przygotowaniu serwisów informacyjnych. W takim trybie pracowano w okresie tzw. bitwy o Kijów. Później zrezygnowano z całodobowej obsady dziennikarskiej, wciąż jednak kontynuowane były całodobowe dyżury techników.

Niemal z dnia na dzień na stronie internetowej i w aplikacji mobilnej uruchomiono specjalny serwis dla obywateli Ukrainy w języku ukraińskim. Nieco później uruchomiono też serwis Praca dla Polaków i Ukraińców. Oferty były publikowane w języku polskim i ukraińskim z myślą o uchodźcach. Projekt ten jest kontynuowany do dzisiaj. Oferty pracy tłumaczy H. Vasylevska z redakcji ukraińskiej.

Zmiany organizacyjne spowodowały wzrost kosztów utrzymania rozgłośni. Zdaniem prezesa radia wynika, że o 20-30% wzrósł fundusz honoracyjny w związku ze zwiększoną liczbą godzin pracy pracowników (Sobański 2022).

6. Zmiany programowe

Zmiany programowe w rozgłośni zostały wprowadzone niemal automatycznie, cezurą była data wybuchu pełnoskalowej wojny. Sobański, prezes zarządu Polskiego Radia Olsztyn, podkreślał w rozmowie z nami konieczność zmian programu ramowego, które były podyktowane potrzebą chwili. I tak z ramówki zniknęły audycje o charakterze kulturalnym, pojawiły się natomiast liczne programy publicystyczne i informacyjne, wieloaspektowo traktujące o wojnie.

Zwiększono liczbę nadawanych serwisów informacyjnych. Poza tymi o pełnych godzinach pojawiły się także tzw. połówkowe, trzydzieści minut po pełnej godzinie, zaś w pasmach porannym i popołudniowym wiadomości były realizowane

co kwadrans. W razie potrzeby ważne informacje podawano też niezależnie od czasu. Nad programem w tych dniach pracowała w zasadzie cała dziennikarska obsada radia. Taka aktywność pojawiła się przez trzy tygodnie wojny, potem stopniowo intensyfikacja obecności problematyki wojennej malała¹².

Obecnie na antenie Radia Olsztyn audycja w języku ukraińskim nadawana jest codziennie. Od poniedziałku do piątku dwa razy dziennie o godzinie 10.50 (10 minut) i 18.10 (20 minut). Jedynie w sobotę emitowany jest tylko program poranny. Są to audycje realizowane dzięki możliwości rozszczepienia nadawania, są one nadawane tylko przez jeden z nadajników, w Miłkach koło Giżycka¹³. Sygnał z tego nadajnika dociera na teren najliczniej zamieszkały przez mniejszość ukraińską na Warmii i Mazurach. Program zatytułowany *Ukraińcy o świecie, świat o Ukrainie* ma rano charakter informacyjny, popołudniowy zaś jest bardziej publicystyczny. W niedzielę emitowana jest półgodzinna audycja – *Od niedzieli do niedzieli* o godzinie 20.30 i dociera do wszystkich mieszkańców regionu. Jest to program publicystyczny, podsumowujący problematykę pojawiającą się na radiowej antenie w ciągu tygodnia. Wszystkie programy w wersji oryginalnej są umieszczane w internecie na stronie Polskiego Radia Olsztyn, zamieszczane są tam także tłumaczenia na język polski¹⁴. Analogicznie programy te były umieszczone w programie ramowym przed atakiem Rosji w Ukrainie. Wojna wymusiła jednak dostosowanie programów, również tych w języku ukraińskim, do nowej sytuacji.

Sobański podkreśla też rolę dziennikarzy redakcji ukraińskiej w kształtowaniu treści programowych w kontekście niesprowokowanej agresji Rosji na Ukrainę w 2022 r., a zwłaszcza Chrunik, która z uwagi na znajomość tematyki ukraińskiej i na liczne kontakty z Ukraińcami oraz innymi osobami przebywającymi na terenie Ukrainy była w stanie momentalnie nawiązać z nimi kontakt (Sobański 2022). Przykładem może być chociażby 15-minutowa audycja wyemitowana pierwszego dnia wojny. Była to rozmowa z A. Klymczukiem, specjalistą z Medialnego Centrum Kryzysowego, odpowiedzialnym za komunikację i za kontakty ze społeczeństwem (Chrunik 2023)¹⁵. Znalazła się w niej pełna emocji wypowiedź, która także zawierała podziękowania za pomoc Polsce i Polakom.

¹² „Na pewno do momentu, dopóki nie było kontrofensywy pod Kijowem, to na pewno to pamiętam, że to wszystko trwało, czyli jak było, takie można powiedzieć, bezpośrednie zagrożenie granic państwa” (Sobański 2022).

¹³ Pozostali słuchacze odbierają program w języku polskim.

¹⁴ Audycje są dostępne pod adresem: <https://radioolsztyn.pl/category/audycje/audycje-w-jez-ukrainskim>.

¹⁵ A. Klymczuk w 2000 r. przez dwa tygodnie odbywał praktyki w Polskim Radiu Olsztyn w redakcji ukraińskiej. Audycja była wyemitowana 24 lutego 2022 r. Klymczuk to stały współpracownik I. Kłympusz-Cyncadze, wicepremier ds. integracji europejskiej i euroatlantyckiej w latach 2016–2019. W tym okresie był związany z Medialnym Centrum Kryzysowym.

Na samym początku chciałbym przekazać ogromne podziękowania naszym przyjaciołom z Polski za tę nadzwyczajną pomoc, której nam udzielacie teraz. I uwierzcie mi, że nawet takie emocjonalne wsparcie, nawet wpisy na Facebooku, wasze wideo wpisy w różnych sieciach społecznościowych są dla nas bardzo ważne. To jest bardzo ważne dla podniesienia naszego ducha, moralnego ducha [...]. Wszyscy patriotycznie nastawieni ludzie, myślący ludzie wiedzieli, że wcześniej czy później to nastąpi. Stało się to, co było jasne, o wiele, wiele wcześniej zanim nastąpiło. Rosja i Putin nigdy nie zgodzą się, nie pogodzą się z niepodległością Ukrainy. Co do nastrojów w Ukrainie, patriotyczna część społeczeństwa była gotowa na to już od 2014 r. Rozumieliśmy to, wychodząc na Majdan w listopadzie 2014 r. To w [20]13 r. się zaczęło i to przeszło na [20]14. Rozumieliśmy, że nie jest to walka z Janukowyczem, że jest to wojna przeciwko imperium, nie może obyć się bez krwi, że będą ofiary. Ale byliśmy całkowicie świadomi swojej decyzji (Chrunik 2023).

Jest to fragment audycji dla mniejszości ukraińskiej, wyemitowanej 24 lutego 2022 r., pierwszego dnia pełnoskalowej wojny, która była częściowo tłumaczona na język polski. Jej fragmenty ukazały się w serwisach informacyjnych i w programie popołudniowym Radia Olsztyn w przekładzie Chrunik.

Dziennikarka analogicznie do Prezesa Radia Olsztyn opisuje pierwsze tygodnie wojny:

Wiedzieliśmy że wszystko będzie podporządkowane jednemu tematowi. Z tego natłoku różnych informacji należało wybierać coś, żeby z jednej strony była to prawdziwa informacja, a z drugiej strony, żeby nie mówić, że wszystko stracone, choć tak na początku mogło się wydawać. Oczywiście byłam na miejscu. Oczywiście wtedy dzwoniliśmy, szukaliśmy, kogo znamy w Kijowie, w jakimś innym miejscu, i do tych ludzi próbowaliśmy się dodzwonić, zapytać, jak tam jest u nich (Chrunik 2023).

Interesujące jest poszerzenie kompetencji dziennikarki wcześniej występującej jedynie w roli autorki audycji przygotowywanych przez redakcję mniejszości ukraińskiej i dla niej przeznaczonych, a także reporterki. Od momentu wybuchu wojny stała się ona komentatorką, ekspertem występującym w różnych pasmach programowych oraz tłumaczką. Egzemplifikację stanowią w tym wypadku chociażby cykliczne rozmowy z W. Kowalem, gubernatorem obwodu rówieńskiego, który jest regionem partnerskim województwa warmińsko-mazurskiego, a także rozmowy z Polakami mieszkającymi i pracującymi w Ukrainie. Warte podkreślenia jest również to, że redakcja mniejszości ukraińskiej z Olsztyna współpracowała z podobnymi redakcjami funkcjonującymi w rozgłoszeniach regionalnych Polskiego Radia, głównie w zakresie wzajemnego informowania się, wymieniania uwag na temat zaistniałej sytuacji (Chrunik 2023).

Jak wspomniano, wszystkie audycje dla mniejszości ukazywały się na antenie według stałego scenariusza. Zmianie uległa problematyka w nich podejmowana.

Chrunik podkreśla, że problematyka audycji ewoluowała w zależności od potrzeb, od rozwoju sytuacji:

Bo zaczęły przyjeżdżać tutaj do Olsztyna osoby, które zmuszone były uciec stamtąd, więc chcieliśmy pokazać, jak ta wojna wygląda, czyli były rozmowy z tymi ludźmi. Potem no trzeba było je jakoś zakwaterować, zapewnić im po prostu takie podstawowe, takie podstawowe warunki do życia, to funkcjonowania, dzieci przecież było sporo, też trzeba było coś z tymi dziećmi zrobić, dać do szkoły. Jakoś się przystosować. Zaczęło się dziać bardzo dużo rzeczy. Tak opowiadaliśmy. Najlepszym takim informatorem jest ktoś, kto jest bezpośrednio zaangażowany w to, czyli kto sam przeżył, bo ja mogę dużo opowiadać, ale dla mnie ciągle będzie to tylko fikcja. Ale jeżeli ktoś sam uciekał spod bomb, jeżeli ktoś sam widział śmierć na własne oczy, to on jest o wiele bardziej wiarygodny wtedy niż ja (Chrunik 2023).

Dano zatem w audycjach głos bezpośrednim świadkom, to oni stawali się informatorami, materiałem źródłowym, nadali przekazowi walor dokumentalny.

Nowością programową były codzienne serwisy w języku ukraińskim, które zaczęły być emitowane od 22 marca 2022 r. po serwisie w języku polskim. Czytała je specjalnie w tym celu zatrudniona dziennikarka telewizyjna z Kijowa, uchodźczyni wojenna Barba. Emisji serwisów zaprzestano po jej powrocie do Ukrainy, wymuszonymi problemami zdrowotnymi, po ok. dwóch miesiącach (Chrunik 2023).

Na antenie Radia Olsztyn pojawiły się też serwisy w języku rosyjskim przygotowywane zewnętrznie przez Polskie Radio dla Zagranicy. Są to 5-minutowe wiadomości emitowane o godzinie 18.30, zatytułowane *Dla poszukujących prawdy*. Przyczyny pojawienia się serwisów na antenie wyjaśnia ówczesny redaktor naczelny.

My jesteśmy jedyną stacją Polskiego Radia, które nadaje to, co oni [Polskie Radio dla Zagranicy, przyp. Autorek] robią w internecie, to my mamy fizycznie możliwość nadawania. [...] Pobieramy po prostu z internetu, to na żywo idzie, my się po prostu łączymy tylko i... I to jest sformatowane. To jest 5 minut, początek i koniec. I to wchodzi po prostu odzینگlowane przez nas i tyle (Sobański 2022).

Zgoda na retransmisję tych serwisów, o którą zabiegał Prezes Radia Olsztyn, przyszła 7 marca 2022 r., została wydana przez ministra spraw zagranicznych Z. Raua (Sobański 2022).

Trudno jest wskazać, jaka jest słuchalności nadawanych audycji. Baryła z Instytutu Północnego w Olsztynie, znawca problematyki rosyjskiej, podkreśla, że obecnie oficjalnie nikt nie przyzna się, że ich słucha. Jedynie słuszna pozostaje interpretacja sytuacji wojennej Ministerstwa Obrony Federacji Rosyjskiej, za dokonanie niewłaściwej oceny operacji wojskowej grozi kara od 5 do 25 lat pozbawienia wolności. Poza tym w przewodzie, poza wąską grupą inteligencji, mieszkańcy Królewca, pod wpływem określonych komunikatów i jednostronnej

narracji mediów, są przekonani o zdradzie państw Zachodu i to nie przekłada się na sympatię do Polski i do Unii Europejskiej (Baryła 2023).

Wnioski

Strategie dostosowawcze Polskiego Radia Olsztyn obejmowały zmiany w zakresie organizacji pracy redakcji i nadawanego programu. Do pełnienia roli informatora i przewodnika po wybuchu wojny w Ukrainie Radio Olsztyn było lepiej przygotowane niż inne rozgłośnie regionalne Polskiego Radia ze względu na fakt istnienia w rozgłośni od wielu lat redakcji ukraińskiej. Ułatwiło to pozyskanie ekspertów, którzy byli zapraszani do redakcji, i to nie tylko tych z Polski, lecz także z Ukrainy. Dzięki redakcji ukraińskiej bariera językowa nie stanowiła przeszkody w pozyskiwaniu interesujących informacji i opinii, również w języku ukraińskim, niekiedy bezpośrednio z terenów objętych działaniami wojennymi. Radio mogło też relacjonować na bieżąco proces przyjazdu uchodźców wojennych przybywających na Warmię i Mazury i włączyć się w system pomocy. Radio Olsztyn nie ograniczyło się do reagowania na bieżące wydarzenia, pojawiły się interesujące inicjatywy własne rozgłośni, jak retransmitowanie serwisów w języku rosyjskim na okręg królewiecki. Rozgłośnia utworzyła również dwujęzyczny polsko-ukraiński serwis z ofertami pracy. Doświadczenie i kompetencje zespołu redakcyjnego nie przełożyły się jednak na wykorzystanie potencjału kadrowo-merytorycznego w skali wykraczającej poza redakcję olsztyńską. Zdaniem redaktora naczelnego rozgłośni było to spowodowane inną specyfiką problemów wywołanych wybuchem wojny w różnych regionach (Sobański 2022).

Do najważniejszych zmian organizacyjnych wprowadzonych w stacji w lutym 2022 r. należy zaliczyć: dyżury nocne dziennikarzy, informatyków i techników, powstanie niesformalizowanej grupy dziennikarzy, którzy koordynowali przekaz informacji związanych z wybuchem wojny w Ukrainie, zawieszenie procedury tłumaczenia programów w języku ukraińskim przed emisją na antenie Radia Olsztyn, rozszerzenie obszarów współpracy z członkami redakcji ukraińskiej oraz zatrudnienie uchodźczyny do przygotowywania serwisów w języku ukraińskim.

Nastąpiły również zmiany programowe. Istotną innowacją było rozpoczęcie retransmisji serwisu w języku rosyjskim przez olsztyńską rozgłonię, przygotowywanego przez Polskie Radio dla Zagranicy. Trudno jednak powiedzieć, że tego rodzaju przekaz trafia na podatny grunt, tym bardziej że, jak wynika z badań prowadzonych przez A. Saksona, obwód królewiecki, zamieszkały przez osoby przybyłe na te tereny po II wojnie światowej, od lat był miejscem kształtowania tzw. *homo sovieticus*, którego jedną z cech jest podporządkowanie i brak samodzielnego myślenia. Sprzyjał temu zamknięty charakter regionu, co prowadziło do odcięcia od dotychczasowych norm społecznych, świata wartości czy kontroli

społecznej. Zdaniem Saksona obszar ten pozostał „rezerwatem byłego sowieckiego systemu” (Sakson 2011, 325).

Założenia zawarte w Karcie powinności mediów Radia Olsztyn na lata 2020-2024, w zakresie nadawania programów dla mniejszości ukraińskiej, nie uległy znaczącym modyfikacjom. Liczba i długość trwania poszczególnych pozycji programowych dla tej grupy odbiorców nie zmieniła się poza wprowadzeniem serwisu dla uchodźców z Ukrainy. Zmiany programowe dotyczyły głównie przedstawienia programu w języku polskim na tematy wojenne. Zintensyfikowano też kontakty z Ukrainą, nagłaśniano informacje o zbiórkach na rzecz Ukrainy i na temat dostępności oraz możliwości niesienia pomocy przybywającym uchodźcom.

Z przeprowadzonych badań wynika, że Radio Olsztyn, ze względu na szczególne położenie rozgłośni, odrywało ważną rolę w procesie informowania i objaśniania sytuacji zwłaszcza w pierwszych miesiącach po wybuchu pełnoskalowej wojny w Ukrainie. Była to odpowiedź na potrzeby mieszkańców Warmii i Mazur, regionu, który sąsiaduje z Federacją Rosyjską i z Białorusią, co ma wpływ na zwiększenie poczucia zagrożenia jego mieszkańców, ale także województwa, którego integralną częścią jest mniejszość ukraińska przesiedlona na te tereny po II wojnie światowej w ramach Akcji Wisła.

Bibliografia

- BARYŁA, T. (2023), Transkrybowany wywiad swobodny przeprowadzony przez autorki 16.06.2023.
- BESKOSTY, M. (2018), Funkcje i rola mediów w zarządzaniu kryzysowym, [w:] *Studia nad Bezpieczeństwem* (3), 187-198.
- CAPPELLO, M. (red.) (2016), *Regional and local broadcasting in Europe*. Strasbourg.
- CHRUNIK, J. (2023), Transkrybowany wywiad swobodny przeprowadzony przez autorki 21.03.2023.
- FEDOROWICZ, K. (2011), *Polityka polski wobec Rosji, Ukrainy i Białorusi w latach 1989-2010*. Poznań.
- JACH, A. (2017), Pamięć historyczna jako przejaw polonocentryzmu w spojrzeniu na historię relacji polsko rosyjskich, [w:] Bieleń, S. | Skrzypek, A. (red.), *Pamięć i polityka historyczna w stosunkach polsko-rosyjskich*. Warszawa, 127-143.
- KONECKI, K. (red.) (2000), *Studia z metodologii badań jakościowych. Teoria ugruntowana*. Warszawa.
- KROPACZ-SZYDŁOWSKA, M. (2012), *Od Ekspozytury Polskiego Radia do Radia Olsztyn S.A. Z dziejów olsztyńskiej radiofonii w latach 1952-1993*. Olsztyn.
- LIPATOW, A. (2005), Stereotypy percepcji narodowej, [w:] Dobraczyński, M. | Marszałek-Kawa, J. (red.), *Skomplikowane stosunki Polaków i Rosjan*. Toruń, 103-112.
- MCINTYRE, J. J. (2005), One man and a truck: An examination of the Schwan's salmonella crisis, [in:] Sellnow, T. L. | Littlefield, R. (eds.), *Best practices in risk and crisis communication: Cases from the food industry*. San Jose, 9-19.
- ORLOF, E. (2002), Geneza i znaczenie polsko-ukraińskiego pojednania, [w:] Zarecka, T. (red.), *Ukraina a Polska. Partnerstwo strategiczne*. Historia. Czas teraźniejszy. Przyszłość. Kijów, 13-20.

- PIONTEK, D. (2022), Styl życia, akceptowane zasady, cele w życiu, szanse i obawy Polaków, [w:] Staniszewski, R. M. (red.), *Pomiędzy pandemią COVID-19 a wojną w Ukrainie – diagnoza stanu polskiego społeczeństwa*. Kraków, 85-104.
- PERSAK, K. (2018), Akcja „Wisła” – próba kwalifikacji prawnej, [w:] *Studia Polityczne* 46 (1), 23-54.
- PRZEDWORSKA, K. (2021), Strategia w czasach kryzysu spowodowanego pandemią COVID-19, [w:] Mazur, M. (red.), *Współczesne trendy w zarządzaniu*. Warszawa, 499-513.
- SOBAŃSKI, L. (2022), Transkrybowany wywiad swobodny przeprowadzony przez autorki 6.12.2022.
- SAKSON, A. (2011), *Od Kłajpedy do Olsztyna. Współcześni mieszkańcy byłych Prus Wschodnich: Kraj Kłajpedzki, Obwód Kaliningradzki, Warmia i Mazury*. Poznań.
- SELLNOW, T. | SEEGER, M., | ULMER, R. R. (2002), Chaos Theory, Informational Needs and the North Dakota Floods, [in:] *Journal of Applied Communication Research* 30, 269-292.
- SKUCHA, W. (2023), Informacje o wojnie kontra uwaga i zainteresowanie odbiorców mediów. 100. dzień wojny w Ukrainie w głównych wydaniach polskich programów informacyjnych i profilach stacji informacyjnych na Facebooku. Analiza porównawcza, [w:] *Kultura – Media – Teologia* 53, 149-176.
- SPENCE, P. R. | LACHLAN, K. A. | BURKE, J. A. (2008), Crisis preparation, media use, and information seeking: Paterns across Katrina evacuees and lessons learned for crisis communication, [in:] *Journal of Emergency Management* 6 (2), 11-23.
- SPENCE, P. R. | LACHLAN, K. A. | EDWARDS, A. L. (2023), We Interrupt This Program, This Is an Emergency: Revisiting the Role of Radio in a Crisis, [in:] *Journal of Radio & Audio Media* 30 (2), 680-701.
- STĘPIEŃ S. (1995), O potrzebie periodyzacji stosunków polsko-ukraińskich, [w:] *Biuletyn Informacyjny PWIN* 1, 44-46.